

पर्यावरण संरक्षण - एक सामाजिक अभियान

पर्यावरणाच्या व्हासासंदर्भात निसर्ग देत असलेल्या इशाऱ्याकडे गांभिर्याने बघण्याची वेळ आली असून पर्यावरण रक्षणाच्या मोहिमेला सामाजिक चळवळीचे स्वरूप प्राप्त झाले पाहिजे व या अभियानात शासनाच्याबरोबरीने जनतेने सहभागी झाले पाहिजे.

‘पर्यावरणाचे संरक्षण आणि संवर्धन’ याविषयी जनजागृती करण्यासाठी दरवर्षी ५ जून हा जागतिक पर्यावरण दिन म्हणून साजरा केला जातो. या दिनाच्या निमित्ताने पर्यावरणाचे महत्त्व विषद करणारे अनेक लेख वृत्तपत्रातून प्रसिद्ध होतात. प्रसार माध्यमांद्वारे पर्यावरण संरक्षणाचे संदेश दिले जातात. पण सर्वसामान्य जनता या संदेशाकडे इशाऱ्याकडे गांभिर्याने पाहते का? पर्यावरण हा एका दिवसात विसरून जाण्याचा विषय नसून पर्यावरण संरक्षण मोहिमेला सामाजिक चळवळीचे रूप प्राप्त झाले पाहिजे. पर्यावरणाचा व्हास थांबवा, निसर्गाच्या हाका ऐका, अशा नुसत्या घोषणा न करता त्यांना मूर्त स्वरूप देण्यासाठी पावले उचलणे ही आजची गरज आहे.

हवेत कार्बनडायऑक्साईडचे प्रमाण वाढल्यामुळे जागतिक तापमानात वाढ होत आहे. तापमानामुळे दोन्ही ध्रुवांवरील बर्फ वितळून समुद्राच्या पाण्याची पातळी वाढू लागली आहे. ओझोनच्या स्तराला छिद्रे पडल्यामुळे अतिनिल किरणे पृथ्वीपर्यंत थेट येऊ लागली आहेत, या सर्व दृश्य परिणामांकडे डोळेझाक करणे जीवसृष्टीला हानीकारक ठरणार आहे. पाणी, हवा, जमीन, माणूस, प्राणी, पक्षी आणि वनस्पती यांचा परस्परांशी असलेला नैसर्गिक ताळमेळ बिघडणे किती घातक असते, हे आपण भूकंप, त्सुनामी, जगभरात गेल्यावर्षी आलेली वादळे आणि अगदी जवळचे म्हणजे २६ जुलै रोजी मुंबईत पावसाने उडविलेला हाहाःकार या सर्वांतून अनुभवले आहे. औद्योगिक आणि भौतिक प्रगतीबरोबरच या वाजणाऱ्या धोक्याच्या घंटांचाही विचार केला पाहिजे.

पर्यावरणासाठी कायदा

पर्यावरणाचे संरक्षण आणि संवर्धन करण्यासाठी कायदा करणारा भारत हा पहिला देश आहे. ३१ जानेवारी १९७७ पासून देशात पर्यावरणविषयक कायदा लागू करण्यात आला आहे. जलप्रदूषण (संरक्षण, नियंत्रण, प्रतिबंध) कायदानुसार केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळ व महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ यांची स्थापना करण्यात आली आहे. या कायदानुसार हवा, पाणी यातील घटकांचे सुयोग्य प्रमाण निश्चित करण्यात आले आहे. ध्वनी प्रदूषण हा हवा प्रदूषणाचाच एक भाग असून निवासी क्षेत्र, औद्योगिकी क्षेत्र, संवेदनक्षम क्षेत्र (सेन्सेटिव्ह झोन) उदा. हॉस्पिटल, प्रार्थनास्थळे, शाळा यांच्या आजूबाजूचा परिसर यात दिवसा व रात्री ध्वनीची मर्यादा किती असावी, हेही निश्चित करण्यात आले आहे. माणसाची ऐकण्याची क्षमता २०Hz ते २०,०००Hz एवढी आहे. त्यापेक्षा अधिक आवाजामुळे ब्लडप्रेसर वाढणे, हृदयाचे ठोके वाढणे, मानसिक तणाव, बहिरेपणा अशा अनेक विकारांना मानवाला सामोरे जावे लागते.

घनकचऱ्याची विल्हेवाट

देशात घनकचऱ्याची विल्हेवाट ही मोठी समस्या आहे. त्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने अविघटनशील घनकचरा योग्य व शास्त्रशुद्ध पद्धतीने गोळा करणे, तो वेगळा करणे आणि त्याची विल्हेवाट लावणे यासाठी नवीन नियम तयार केले असून २४ फेब्रुवारी २००६ पासून ते राज्यातील सर्व महापालिका क्षेत्रांना लागू करण्यात आले आहेत. ५० मायक्रॉनपेक्षा कमी जाडीच्या प्लास्टिक पिशव्यांवरही शासनाने बंदी घातली आहे. महाराष्ट्रातील ९० टक्के जलप्रदुषण हे सांडपाण्यामुळे होते. जलप्रदुषणासाठी केवळ औद्योगिक क्षेत्राला जबाबदार धरणे योग्य होणार नाही. शेतीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या रासायनिक खतांमुळेही प्रदूषण होते. प्रक्रिया न करता सांडपाणी नैसर्गिक जलस्रोतात सोडण्यात येत असल्यामुळे जलप्रदुषण होते.

हवा, पाणी प्रदूषणमुक्त करण्याची व नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा ऱ्हास थांबण्याची जबाबदारी केवळ शासनावर टाकून चालणार नाही. राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ नेटाने आपली जबाबदारी पार पाडीत आहे. ठाणे-बेलापूर औद्योगिक प्रदूषणमुक्त करणारा ठाणे-बेलापूर प्लांट किंवा घनकचऱ्याची विल्हेवाट लावणारा तळोजाचा प्रकल्पही ही त्याची उत्तम उदाहरणे आहेत. पण पर्यावरण रक्षणाच्या या अभियानात शासनाबरोबर जनतेने सहभागी होणे आवश्यक आहे.

कला, संस्कृती, वाडःमय, परंपरा याप्रमाणेच निकोप पर्यावरण हा आपल्याला पूर्वजांकडून मिळालेला वारसा आहे. हा वारसा, हा ठेवा जतन करून तो तसाच्या तसा भावी पिढीच्या स्वाधीन करणे हे आपले प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे. लहान वयापासून पर्यावरणाचे महत्त्व मनावर बिंबवले जावे, यासाठीच शासनाने शालेय अभ्यासक्रमात पर्यावरण हा विषय घेतला आहे. झाडे लावणे, झाडे जगवणे, कचरा इतस्ततः न फेकणे, नैसर्गिक जलस्रोत स्वच्छ ठेवणे, वाहन चालवतांना हॉर्नचा कमीत-कमी वापर करणे. यासारख्या साध्या गोष्टी आपल्याला निश्चित करता येण्यासारख्या आहेत. त्यासाठी शासनाने कायद्याचा बडगा उगारण्याची वाट कशाला बघायची? पर्यावरण दिनाच्या निमित्ताने प्रत्येकाने स्वतःपुरती तरी पर्यावरण रक्षणाची प्रतिज्ञा करुया.

- सुधा महाजन